

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARINA GÖRE SOSYAL SORUMLULUK ALANINDA GÖREV ALMA NEDENLERİ VE SONUÇLARI*

Ebru KÜLEKÇİ**, Habib ÖZGAN***

ÖZ: Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında görev alma durumları, nedenleri ve sonuçlarını incelemektir. Araştırma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Veriler görüşme yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler daha önce sosyal sorumluluk alanında görev almış olan 13 üniversite öğrenci ile yapılmıştır. Yapılan görüşmeler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda öğrencilerin genelde eğitim çevre ve sağlık alanlarında kitap toplama, ağaç dikme, çevre bilinci, bilgilendirme toplantıları yapma, okullara yardım, ilkyardım, madde bağımlılığı, köy okullarına yardım, kurslar gibi sosyal sorumluluk projelerine katıldığı ve arkadaşlarının veya öğrenci topluluklarının vesilesiyle projelerle tanıştığı sonucu elde edilmiştir. Öğrenciler sosyal sorumluluk alanında toplumsal duyarlılık, vicdan, kendini geliştirme, deneyimler, başkalarına yardımcı olma, değişim oluşturma, vatandaşlık bilinci gibi kişisel ve toplumsal sebeplerden dolayı görev aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal sorumluluk alanında görev alma öğrencileri hem kişisel hem de toplumsal anlamda geliştirmektedir. Aynı zamanda iletişim, empati, problem çözme becerisi, liderlik, girişimcilik, sorumluluk gibi becerilerin kazanımında sosyal sorumluluk faaliyetlerinin etkili olduğu saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine daha çok katılımını sağlayacak öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sorumluluk, üniversite, öğrenci

UNIVERSITY STUDENTS' PERCEPTIONS ON REASONS AND IMPLICATIONS OF THEIR TAKING SOCIAL RESPONSIBILITY

ABSTRACT: The aim of this study is to examine the cases, reasons and implications of university students' task areas in the social responsibility. The study is conducted using a case study as a qualitative research method. Data was collected through interviews that were conducted with 13 university students who have previously taken part in at least one social responsibility project. The interviews were analyzed via descriptive analysis method. According to the findings of these analyses, the students generally participated in social responsibility projects regarding education, environment, and health such as, book donations, planting, environmental consciousness, holding briefings, first-aid and drug abuse courses, and donations to urban and rural schools. Findings revealed that the students met these projects via friends or student clubs. The students participated in these social responsibility projects because of the personal and social reasons such as, social awareness, self-development, conscience, experience, helping others, creating change, and citizenship consciousness. Taking part in social responsibility projects have led students to improve both personally and socially. Additionally, results exhibit that social responsibility was effective in the acquisition of skills such as communication, empathy, problem solving, leadership, entrepreneurship and responsibility. As a result, recommendations are presented to make students' participation more often in social responsibility activities.

Keywords: Social responsibility, university, student

*Yapılan bu çalışma 8-10 Mayıs 2014 tarihinde 9. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuş, genişletilerek makale haline getirilmiştir.

**Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümleri.

***Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümleri.

Giriş

Günümüzde hem bireylerin hem de kurumların toplumsal sorunların tartışılıp çözülmesinde görev alarak sosyal sorumluluk üstlenmeleri önemli hale gelmektedir. Sosyal sorumluluk, bireysel ve toplumsal anlamda 20. yüzyıldaki arayışların bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Horzum ve Bektaş, 2012). Kişinin diğer insanlardan hiçbir çıkarı olmadığına bile onlara yardım etme davranışı olarak tanımlanan (Robinson ve Shaver, 1973) sosyal sorumluluk kavramı hem yurt dışında hem de ülkemizde üzerinde en çok durulan konulardan biri olarak görülmektedir. Sosyal sorumluluk kavramı alan yazında farklı şekillerde açıklanmaktadır. Hill ve Gareth (1989) sosyal sorumluluk kavramını, karar verici durumda olanların, kendi çıkarları olduğu kadar toplumun genel çıkarlarını da göz önünde bulundurup geliştirecek ve koruyacak eylemlerin yapılması olarak tanımlamaktadır. Sosyal sorumluluk bir örgütün iş ahlakını çevredeki kişi ve kurumların beklentilerini dikkate alarak etkinliklerinin toplumdaki etkisini ciddi bir şekilde değerlendirmesi ve ortaya çıkan sonuçlardan kendini sorumlu hissederek topluma dönük faaliyetler yapması olarak tanımlanmaktadır (Özgener, 2000). Sosyal sorumluluk, örgütlerin birlikte yaşadığı çevreye karşı sorumlu olmalarıdır (Şencan, 1987). Başka bir ifade ile bir kurumun toplumla ilişkisinde olumsuz yönleri azaltarak, olumlu yönleri çoğaltma çabası ve bu çabaların yönetimi olarak tanımlanabilir (Ay, 2003). Sosyal sorumluluk kavramı, kurumun ekonomik faaliyetinin ilgili tarafların (hissedarlar, çalışanlar, tüketiciler ve tüm toplum) hiçbirinin menfaatlerine zarar verilmeden yönetilmesi ya da işletmenin kendi amaçlarını gerçekleştirirken, ahlaki değerlere sadık kalması ve kaynaklarını aynı zamanda içinde bulunduğu toplumu geliştirmede kullanmasıdır (Bayrak, 2001). Özüpek' e göre (2004) sosyal sorumluluk topluma karşı yüklenilen ve gerektiğinde hesap verme duygusu olarak değerlendirilmektedir. Onay'a (2013) göre ise sosyal sorumluluk, kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplumu bir araya getiren bir amaç için birlikte yaşamaya yönlendiren vicdani ve ahlaki kurallar bütünüdür. Sosyal sorumluluk, kurumların toplum yararı için yerine getirmesi gereken yükümlülükler olup olumlu yönde değişim yaratabilme gücüne sahip güçlü bir araçtır. (Bayraktaroğlu, İlter ve Tanyeri, 2009). Sosyal sorumlulukla ilgili tanımların ortak noktası; toplumun geliştirilmesi ve toplum yararına yönelik etkinlikleri kapsamasıdır. Bireysel davranışların toplumsal sonuçları gözeterek düzenlenmesi olarak ifade edilebilen sosyal sorumluluk kavramının hedefi topluma fayda sağlamak, toplumda bir fark yaratmak olduğu söylenebilmektedir (Toker ve Tat, 2013). Sosyal sorumlulukta temel amaç, toplumsal öncelikler ve beklentileri karşılayacak ölçüde olumlu tepkide bulunmak, gerekli önlemleri almaya istekli olmak, bir bütün olarak toplumun çıkarlarına karşı paydaşların çıkarlarını dengelemek, iyi vatandaş olmak için sosyal yönden sorumlu bir stratejinin uygulanmasıdır (Özgener, 2000).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere işletme temelli çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan sosyal sorumluluk sadece mal üreten kurumlara has bir durum değil hizmet üreten kurumların da özellikle üniversitelerin de üstlenmesi gereken önemli görevlerden biridir. Bilindiği üzere üniversitelerin eğitim-öğretim, araştırma görevlerinin yanı sıra topluma hizmet görevi de söz konusudur. Genelde eğitim sisteminin özelde ise üniversitelerin en başta gelen görevlerinden birisi içinde bulunduğu toplumun yenileşmesini ve devamlılığını sağlamaktır (Ergün, 1987). Üniversiteler toplumsal yaşamın zenginleşmesine katkıda bulunan kurumlardan biridir (Aksoy, Çetin ve Sönmez, 2009). Üniversitelerin içinde bulundukları toplumdan kopmaları, toplumlarına hizmet etmemeleri ya da toplumsal gelişim için çaba harcamamaları düşünülemez (Yılmaz ve Horzum, 2005). Bu çabayı kullanarak toplumsal bütünleşmeyi sağlamak için yapıcı, barışçı, proje üreten, toplumsal sorunlara karşı duyarlı olan ve farkındalığı geliştirilmiş, sevgi dolu çağdaş bireylerin yetişmesi gerekmektedir (Kuzucu ve

Kamer, 2009). Bu konuda da toplumsal gereksinimlere duyarlılık gösterilerek, işbirliğine ve gönüllülük esasına dayanan bir anlayışla hareket edilmelidir (Aksoy, Çetin ve Sönmez, 2009). Üniversite öğrencilerinde toplumsal duyarlılık ve farkındalık, işbirliği, dayanışma, etkili iletişim ve öz değerlendirme becerilerini destekleme, toplumsal sorumluluk bilinci ve özgüven oluşturma belirlenen hedeflerin başında gelmektedir. Bu kapsamda düşünüldüğünde bir kurum olarak üniversitelerin özelden ise üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk projelerinde yer almaları hem üniversitelerin asli görevini yerine getirmelerinde hem de üniversite öğrencilerinin topluma katkı sağlayacak projelerde görev almalarına katkı sağlayacaktır. Toplumsal sorunlar ile yüzleşen ve onlar üzerinde düşünme, tartışma olanakları bulan üniversite öğrencilerinin toplumsal sorunlara karşı tutum ve davranışları da daha bilinçli olarak şekillenecektir (Owen, 2000).

Araştırmanın Amacı

Yapılan bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk konusunda görüşlerini almak ve bu alanda görev alma sebeplerini ve bunun algılanan sonuçlarını belirlemektir. Bu amaç dahilinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında katıldıkları projeler nelerdir?
2. Üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında görev almaya nasıl başlamışlardır?
3. Üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında görev alma sebepleri nedir?
4. Üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında görev alma durumlarının olası sonuçları nedir?
5. Üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında görev almaları hangi becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk projelerine niçin katıldıkları ve bu projelere katılımlarının ne tür katkılarının olduğunu açıklamayı açısından önemli görülmektedir. Ayrıca üniversite öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılımını artıracak önerilerin sunulması açısından da çalışma önem arz etmektedir.

YÖNTEM

1.1. Araştırma Modeli

Yapılan çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar, araştırma yapılan ya da yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları deneyimlerinin sistematik olarak incelenebilmesinde tercih edilen bir tekniktir (Ekiz, 2009). Nitel araştırma tekniklerinin öne çıkan özellikleri doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması, bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılması ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine

odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yapılan bu çalışmada da üniversitede sosyal sorumluluk alanında aktif rol alan öğrencilerin sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirme sebepleri ve bunun olası sonuçları öğrenci görüşleri dikkate alınarak incelenip sadece olan durum ortaya konulduğu için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması olarak çalışma yürütülmüştür.

1.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu 2013-2014 eğitim öğretim yılında sosyal sorumluluk alanında aktif rol almış üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin daha önce herhangi bir sosyal sorumluluk projesinde yer alıp almadığı kriter olarak belirlenmiştir. Çalışma grubu 2013-2014 eğitim öğretim yılında iki devlet üniversitesinde farklı bölümlerde öğrenim gören ve herhangi bir sosyal sorumluluk projesinde görev alan 13 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Üniversite öğrencilerinin her birine bir kod verilmiştir. Yapılan kodlamalarda *Ö1*, *Ö2* vs. öğrencilerin sırasını, *E* veya *K* öğrencilerin cinsiyetini, *Y21*, *Y24* vs. öğrencilerin yaşını belirtmektedir.

1.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacılar tarafından ilgili alan yazının taraması yapılarak hazırlanmış ve iki uzman tarafından kapsam geçerliliği gözden geçirilmiş sorulardan oluşturulmuştur. Görüşme formunun anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek için 2 üniversite öğrencisi ile pilot uygulama yapılmış ve ardından gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Sonraki aşamadaki asıl örneklemedeki 13 öğrenci ile birebir görüşülerek veriler toplanmıştır.

1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Ses kaydıyla toplanan veriler yazıya dökülerek incelenmiştir. Bütün veriler üzerinden betimsel analiz yapılmıştır. Bununla birlikte özgün görüş ve düşünceleri yansıtacak şekilde doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Bunlar araştırma verilerinin geçerlik ve güvenilirliğini artıracak uygulamalar olarak kabul edilebilir. Bu araştırmada görüşme yoluyla elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada veriler toplandıktan sonra kategori ve kodlar oluşturulmuştur. Veri analizinin son aşamasında ise elde edilen bulgular açıklanmış, yorumlar ve sonuçlar sunulmuştur. Araştırma verilerinin sunumunda katılımcılara verilen kodlardan yararlanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlar desteklenmiştir.

Bu araştırmada kodların ve kategorilerin elde edildiği öğrencilerin görüşlerinden bire bir alıntı yapılarak ‘geçerlilik’ sağlanmıştır. Verilerin çözümlenmesi sonucu bulgular kendi içinde tutarlı, anlamlı ve daha önceden oluşturulan kavramsal çerçeve ve kuramlarla uyumlu şekilde çıkmıştır. Bu durum araştırmanın iç geçerliliğini sağlamaktadır. Görüşme sonunda katılımcıya araştırmacı öğrendiklerini özet olarak aktararak kendi algısının aktarılan verilerin doğru yansıtip yansıtmadığı sorularak dış güvenilirlik sağlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve görüşme formundaki sorular doğrultusunda elde edilen bulgular incelenmiştir.

1.5. Öğrencilerin Genelde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerine İlişkin Bulgular

Yapılan araştırma sonucunda çalışma grubuna dahil edilen üniversite öğrencilerinin genellikle eğitim ve sağlık sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin katıldıkları projelerin betimsel istatistikleri aşağıda verilmiştir:

Tablo 1. Öğrencilerin Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projeleri Sayısı

Proje Alanı	f
Eğitim	11
Sağlık	5
Çevre	5
Toplam	21

Tablo 1’de örnekleme giren öğrencilerin katıldığı sosyal sorumluluk projelerinin sayısı verilmektedir. Toplam 13 öğrenci üzerinden yapılan analizlerde bir öğrencinin birden fazla alanda projeye katıldığı da dikkate alınmıştır. Tablo incelendiğinde araştırma katılan öğrencilerin (N=11) çoğunluğunun eğitim alanında projelere katıldığı sağlık ve çevre ile ilgili projelere de katılımın olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Görüşme yapılan öğrencilerden bazıları eğitim alanında üstlendikleri sosyal sorumluluk projelerinin içeriğini şu şekilde açıklamışlardır: *Maddi durumu iyi olmayan öğrencilere etüt dersler verdim (Ö1, E, Y21). Eğitim alanında kitap kumbarası projesine katıldım. Köy okullarındaki çocuklara ihtiyaçları doğrultusunda materyaller temin ettik ve üniversitemizde eğitim konulu film gösterisi yaptık (Ö2, K, Y21). Kütüphanesi olmayan okullara kitaplar alarak kütüphane açma girişiminde bulunduk (Ö7, E, Y23). Maddi durumu iyi olmayan öğrenciler için açılan SBS kurslarında gönüllü olarak öğretmenlik yaptım (Ö12, E, Y24).*

Sağlık alanında projelere katılan bir öğrenci *“Sağlık alanında projelere katıldım. Liseli öğrencileri madde bağımlılığından uzak tutmak için madde bağımlılığının olası olumsuz sonuçlarını anlatan bir tiyatro oyunu düzenleyip okullarda gösteride bulunduk (Ö3, E, Y21)”* diyerek projenin içeriği hakkında bilgi vermiştir.

Çevre konusunda projelere katılan öğrenciler projenin içeriği hakkında şu bilgileri vermişlerdir: *Çevre konusunda ağaçlandırma projelerinde yer aldım (Ö12, E, Y24). Çevre konusunda ilkokul düzeyindeki öğrencilere bilgilendirici seminerler verdim (Ö1, E, Y21).*

Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşleri incelendiğinde genellikle eğitim alanında maddi durumu düşük düzeyde olan öğrencilere gönüllü olarak ders verdikleri, köy okullarına maddi anlamda destek sağladıkları bunun yanında ağaçlandırma, temizlik, madde bağımlılığı konularında da projelere katıldıkları görülmektedir.

1.6. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Alanında Çalışma Durumu

Çalışmanın amacı doğrultusunda çalışma grubuna dahil olan öğrencilere yöneltilen sosyal sorumluluk alanında çalışmaya nasıl ve kimin yardımıyla başladınız sorusuna yönelik alınan cevapların betimsel analizi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Alanında Çalışmaya Başlama Durumları

Proje Katılma Durumu	f
Arkadaş	6
Üniversite toplulukları	5
Kendi araştırmalarım	2
Toplam	13

Tablo 2 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin genellikle arkadaşları (N=6) vesilesiyle sosyal sorumluluk alanında çalışmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda öğrenciler şu şekilde görüş bildirmişlerdir: *Üniversitedeki arkadaşlarımla katkıları ile çalışmaya başlayıp projeleri birlikte planlayıp uyguladık (Ö6, K, Y20).*

Üniversite öğrencilerine yönelik oluşturulan öğrenci toplulukları (N=5) vasıtasıyla da bu projelerle tanışan öğrencilerden bazıları da şu şekilde açıklamalarda bulunmuşlardır: *Toplum yararına çalışmaya okulda yapılan üniversite topluluklarının tanıtımları aracılığıyla görüş katılmaya başladım (Ö2, K, Y21).*

Görüşme yapılan öğrencilerden biri de kendi istek ve çabaları sonucunda bu projelerde yer aldığını *“Kendimde böyle bir istek vardı ve araştırmaya başladım. Arkadaşlarımla önce bir teşkilata üye olduk ve aktif olarak roller aldık (Ö13, K, Y21)”* şeklinde açıklamıştır.

Yukarıda verilen katılımcı görüşlerinde öğrencilerin projelere katılımında arkadaş topluluklarının ve üniversite topluluklarının etkili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yine katılımcıların kendi istekleri doğrultusunda araştırmalar yapıp projeleri keşfedip katılmaları da sosyal sorumlulukta ulaşılması istenilen hedeflerden biridir.

1.7. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Alanında Görev Alma Sebepleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorumluluk alanında görev alma nedenleri kapsamında alınan cevaplarının betimsel istatistikleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Alanında Görev Alma Sebepleri

Kategori	Görev Alma Sebepleri (Kodlar)	f
Kategori Kişisel Sebepler	Kendini Geliştirme ve Aktif Rol Alma İsteği	7
	Başkalarına Yardımcı Olma İsteği	4
	Enerji ve zamanımı toplum için	4

Toplumsal Sebepler	harcama isteği	
	Daha önce yaşamış olduğum olaylar	4
	Vicdan	3
	Kendimi ön plana çıkarmak	2
	Maddi Getiri	1
	Toplam	25
	Değişim oluşturmak	
	Ülkede sorunlara çözüm bulmak	4
	Bilinçli bir toplum oluşturmak ve farkındalık yaratmak	3
	Topluma daha yararlı olmak	3
	Vatandaşlık görevi	1
	Toplam	16

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin sosyal sorumluluk alanında görev alma sebepleri kişisel ve toplumsal olmak üzere iki kategori içinde ele alındığı görülmektedir. Kişisel sebepler kategorisinde bireyin kendini geliştirme ve aktif rol alma isteği, başkalarına yardımcı olma isteği, enerji ve zamanlarını harcama, vicdan, deneyimler, maddi getiri, ön plana çıkma ihtiyacı kodları yer almaktadır. Bireyin kendini geliştirme ve aktif rol alma isteği (N=7) en çok tekrar edilen kodlar arasındadır. Bu konuda bir öğrenci “*Kendimi sosyal alanda geliştirmek ve topluma faydalı bir birey olmak ve insanlara daha fazla yardım etmek ve buna vesile olmak için sosyal sorumluluk projelerine katılıyorum (Ö1, E, Y21)*” diyerek sosyalleşmesine katkı sağladığı ve aktif katılımı sağladığı için projelere katıldığını açıklamıştır. Bir başka katılımcı “*Herkesin duyarlı olmasını ve toplumsal projelerin devamını sağlamak için katılıyorum. Ayrıca kendimi ön plana çıkararak daha sosyal ortamlara katılmak da etkili olmuştur (Ö5, E, Y24)*” diyerek toplum içinde kendini ön plana çıkarmak ve sosyal ortamlarda daha fazla yer edinebilmek amacıyla etkinliklere katıldığını ifade etmiştir. Daha önce yaşamış olduğu olayların da sosyal sorumluluk projelerine katılımında etkili olduğunu belirten bir öğrenci “*Engelli bir yakınımın olması bu tür projelerde yer almamda etkili oldu ve onların hakkını savunmak için ve toplumu bilinçlendirmek için projelerde yer aldım (Ö7, E, Y23)*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Toplumsal sebepler kategorisinin değişim, sorunlara çözüm bulmak, bilinçli bir toplum oluşturmak ve farkındalık yaratmak ve topluma fayda sağlamak, vatandaşlık gibi kodlardan oluştuğu görülmektedir. Toplumsal kategori içerisinde en çok tekrarlanan kodun toplumda değişim oluşturma isteği olduğu bulgusu gözlenmiştir. Topluma fayda sağlamak amacıyla sosyal sorumluluk projelerinde yer aldığını ifade eden bir katılımcı “*Topluma yarar sağlamak için projelere katılıyorum (Ö9, K, Y20)*”, diğer bir katılımcı ise “*Toplumda herkesin bu konu ile ilgilenmemesi çok az bir kesimin ülkenin bulunduğu ülkeyi önemsemesi ve gelişmiş kalkınan bir toplumun olması için böyle projelerde görev almam gerektiği bilincindeyim (Ö8, K, Y20)*” şeklinde görüş bildirmiştir. Sosyal sorumluluk projelerine aktif katılımı bir vatandaşlık görevi olarak gören bir katılımcı “*Toplumsal olarak böyle projeleri herkesin yapması gerektiğini düşündüğüm için vatandaşlık görevimi yerine getirmeye çalışıyorum (Ö13, K, Y21)*” diyerek görüşünü bildirmiştir.

Yukarıdaki öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin genelde topluma katkı sağlamak ve bu katkıyı sürekli hale getirmek amacıyla olduğu kadar kendilerini gerçekleştirme ve geliştirme amacıyla da sosyal sorumluluk projelerine katıldıkları sonucuna varılabilir.

1.8. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Alanında Görev Almalarının Algılanan Sonuçları

Araştırmaya katılan öğrenciler daha önce görev aldıkları sosyal sorumluluk projelerinin onlara katkılar sağladığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorumluluk alanında görev almalarının sağladığı katkıların betimsel istatistikleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Alanında Görev Almalarının Sonuçları

	Kodlar	f
Kişisel Sonuçlar	Kendimi Geliştirme-Duyarlı Olma	6
	Huzur-Mutluluk-Manevi	5
	Sosyal Olma	5
	Sorumluluk Duygusu	4
	Zamanı İyi Değerlendirme	2
	Toplam	22
Toplumsal Sonuçlar	Bilinçli Bir Toplum	5
	Problemlerin Çözümü	4
	Duyarlılık ve Farkındalığın Artması	4
	Toplumsal Bütünlük	3
	Toplam	16

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin sosyal sorumluluk alanında görev alma sonuçları kişisel ve toplumsal olmak üzere iki kategori içinde ele alındığı görülmektedir.

Kişisel sebepler kategorisinde kendini geliştirmesine imkân tanınması, olaylara karşı duyarlı olması, zamanı iyi değerlendirme fırsatı sağlaması, sorumluluk duygusunu geliştirmesi, huzur-mutluluk hissetmesi ve sosyal olmasına katkı sağlaması yer almaktadır. Katıldıkları sosyal sorumluluk projelerinin kendilerini daha mutlu, huzurlu hissetmelerine katkı sağladığını belirten katılımcılar “*Bana ruhen bir katkısı olduğunu düşünüyorum, insanlara yardımda bulunduğum için kendimi mutlu hissediyorum. (Ö13, K, Y21; Ö9, K, Y20; Ö1, E, Y21; Ö2, K, Y21)*” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Sosyal sorumluluk projelerinin kendilerini daha sosyal olmalarına katkı sağladığını vurgulayan katılımcılar görüşünü “*Daha çok sosyalleşmemi sağlıyor (Ö3, E, Y21); Farklı kültürleri ve hayatları tanıma ve haklarında bilgi edinmemi, grup şeklindeki çalışmalarda daha etkin ve sosyal bir birey olmama katkıda bulundu (Ö5, E, Y21)*” şeklinde ifade etmişlerdir. Vicdan boyutuna vurgu yapan bir katılımcı “*Kendimize ve çevremize karşı olan sorumluluklarımızı yerine getirmemizi ve özgüven, girişimcilik, yaratıcılık ve vicdani duygularımızı geliştirir (Ö8, K, Y20)*” şeklinde vicdani duygularının gelişmesine katkı sağladığı gibi kendine güven, yaratıcılık ve daha girişimci olmalarına katkı sağladığını belirtmiştir. Yine sosyal sorumluluk projelerine katılımın kendilerine bazı katkıların olduğunu vurgulayan katılımcılar “*Kendimi bu projelere*

katılarak daha çok geliştirdiğimi düşünüyorum. Kendime özgüvenim arttı. Ben daha çok şey öğrenmeye istekli hale geldim (Ö10, K, Y20)” “Kişiliğimi tanımamda, hareketlerimi kontrol etmemde en büyük katkıyı sağlamıştır (Ö11, K, Y20)” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Yukarıda verilen öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin genellikle sosyal sorumluluk projelerine katıldıklarında kişisel anlamda kendilerini mutlu ve huzurlu hissettiklerini ve vicdanen rahatladıklarını dile getirdikleri görülmektedir. Ayrıca sosyal sorumluluk projelerinin öğrencilerin kendi yeteneklerini tanımalarında ve özgüvenlerini geliştirmelerine katkı sağladığı da görülmektedir.

İkinci kategori olarak toplumsal sonuçlar belirlenmiştir. Bu kategori içerisinde toplumsal bütünlük, problemlerin çözümü, bilinçli bir toplum, duyarlılık ve farkındalığın artması yer almaktadır. Toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanması en çok ifade edilen kodlardan biridir. Bu konuda katılımcılar *“Topluma hizmet alanında çalışarak dezavantajlı gruplara yardım eli uzatarak onları topluma kazandırdığımızı ve böylece toplumsal bütünleşmeyi sağladığımızı düşünüyorum (Ö1, E, Y21); Yaptığımız çalışmalar doğru olduğu sürece birlik duygusu kattığını düşünüyorum. İnsanlarla iletişimi canlandırdığını onlara bazı doğruları, bilgileri sunduğumuzu düşünmekteyim (Ö13, K, Y21)”* diyerek görüşlerini açıklamışlardır. Toplumsal sonuçlar içerisinde sosyal sorumluluk projelerinde yer alma sonucunda bilinçli bir toplum oluşumuna katkı sağladığını belirten katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *“Yaptığımız etkinliklerle toplumdaki insanları bilinçlendirdiğimizi, birlik ve beraberliği sağladığımızı, muhtaç insanlara yardımda bulunarak topluma katkılar sağladığımızı düşünüyorum (Ö6, K, Y20)”*; *“Topluma yeni kişiler kazandırır. Devamlı üretimin, yeni farklı şeylerin üretilmesine, üretime katkı sağlayan kişilerin yetiştirilmesine ve toplumda problemlerin bir nevi çözülmesine katkı sağlar. (Ö8, K, Y20)”*. Görüş bildiren bir diğer katılımcı toplum içerisinde farkındalık oluşturmanın önemine değinerek *“Toplum içinde yardıma ihtiyacı olanlar için diğer insanlara yönelik bir farkındalık kazandırdığımızı düşünüyorum (Ö12, E, Y24)”* açıklamasında bulunmuştur.

Öğrenci görüşleri dikkate alındığında görev aldıkları sosyal sorumluluk projelerinin topluma da katkılar sağladığını dile getirmişlerdir. Görüşler doğrultusunda toplumsal farkındalık oluşturarak sorunların çözümüne katkı sağlamak, toplumu bilinçlendirmek toplumsal birliği sağlamak gibi topluma katkılar sağladığı belirtilmiştir.

Araştırmada yer alan diğer bir amaç doğrultusunda öğrencilere yöneltilen sosyal sorumluluk alanında görev almanız hangi becerilerinizin gelişmesine katkı sağlamaktadır, sorusu doğrultusunda alınan cevaplar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Öğrencilerde Gelişen Beceriler

Beceriler	f
Girişimcilik	5
Kişilerarası İlişki ve İletişim	10
Liderlik	2
Empati	3
Problem Çözme Becerisi	3

Sorumluluk-Planlı Çalışma	4
Yaratıcılık	2
Sabır	3
Toplam	32

Tablo 5 incelendiğinde sosyal sorumluluk alanında görev almaları öğrencilerin birçok becerilerini geliştirdiği görülmektedir. En çok vurgulanan kişilerarası ilişki ve iletişim koduna yönelik öğrenci görüşleri şu şekildedir: “Bireylerle ilişkilerimde kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum. Ayrıca konuşmamda ve insanları yönlendirmede daha etkili olduğumu söyleyebilirim. Toplumsal olay ve sorunlara daha duyarlı olmamı ve olaylara farklı bakış açılarından bakmayı öğrendim (Ö1, E, Y21)”; “İnsanlarla iletişim kurmada daha iyi olmamı sağladı. Kalabalık içinde daha iyi konuşabiliyorum ve sosyal ilişkilerde daha etkin rol alabiliyorum (Ö3, E, Y21)”; “İnsanlarla daha rahat iletişim kurduğuma inanıyorum (Ö10, K, Y20)”; “Daha aktif bir birey olmamda ve diyaloglarda rahat bir şekilde kendimi ifade etmeme katkıda bulundu (Ö5, E, Y24)”.

Bazı katılımcılar girişimcilik ve aktif katılım gibi becerilerin gelişimine katkı sağladığını belirterek “Toplumsal projelerde yer aldıkça kendimi bu konularda daha girişken buluyorum. Sürekli birilerine yardımda bulunma bir etkinlikte bulunma isteği hissediyorum (Ö8, K, Y20)”, “Daha önce biraz daha içime kapanıken, çevremde olup bitenleri kulaktan duyarken şu an daha aktif oldum. Biraz daha insanlarla iletişimim canlandı. Bazı şeyleri gözlerimle görme fırsatım oldu (Ö13, K, Y21)” şeklinde açıklama yapmışlardır.

Sosyal sorumluluk projelerinde yer almanın daha sorumlu bir birey olmasına ve planlı çalışma becerisini kazanmasında etkili olduğunu vurgulayan katılımcılar “Toplum yararına çalışmak en fazla sorumluluk duygumu geliştirdi. Toplumun bir ferdi olarak bu projelerde yer almayı bir görev olarak algılamaya başladım (Ö2, K, Y21)”, “Sorumluluk duygusu gelişti, daha düzenli çalışma becerisi kazandığımı söyleyebilirim (Ö11, K, Y20)” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Ayrıca katılımcılar sabır noktasına değinerek “Her çeşit insanla muhatap olduğumuz için öncelikle sabretmeyi ve düzgün bir şekilde konuşma becerisi kazandık (Ö7, E, Y23)”, “Öncelikle her yaştan insanlarla çalışmaktan dolayı sabırlı olmayı öğrendim (Ö9, K, Y20)” açıklamasını yaparak sosyal sorumluluk alanında çalışmalarında çok değişik ortamlarda insanlarla iletişim halinde olduğunu ve bu yüzden sabretmeyi de öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Genel olarak öğrenci görüşleri incelendiğinde sosyal sorumluluk alanında projelere katılan öğrencilerin birçok kişisel ve sosyal becerilerinde artış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk konusunda görüşlerini almak ve bu alanda görev alma sebeplerini ve bunun algılanan sonuçlarını belirlemek amaçlanmıştır. Üniversite öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen sonuçlar alan yazında var olan çalışmalar doğrultusunda araştırılmış ve tartışılmıştır.

Görüşme yapılan öğrencilerin en çok eğitimle ilgili sosyal sorumluluk projelerine katıldıklarını dile getirmişlerdir. Bu projelerin içeriği incelendiğinde genellikle köy okullarına yardım, maddi durumu iyi olmayan öğrencilere etüt yapılması, kitap toplama kampanyaları gibi etkinler düzenleyip katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra ağaç dikme, çevre konusunda öğrencilere bilgilendirici toplantılar düzenlemek, madde bağımlılığı ve korunma yöntemleri şeklinde sağlık ve çevre konularında da sosyal sorumluluk projelerine katıldıkları yapılan görüşmelerle elde edilen sonuçlar arasındadır. Saran vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada da üniversitelerde genelde sağlık, eğitim, çevre konularında sosyal sorumluluk projelerinin gerçekleştiği sonucu elde edilmiştir. Cüceoğlu Önder ve Kızıldeli Salık (2013) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmen adaylarının genelde ilkyardım bulaşıcı hastalıklar, zararlı alışkanlıklar, zihinsel ve işitsel engelli öğrenciler, kimsesiz ve yardıma muhtaç çocuklara yönelik etkinlikler, ağaç dikimi, kitap yardımı gibi eğitsel, çevresel, sağlık alanlarında sosyal sorumluluk projelerine katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Genel anlamda ifade etmek gerekirse üniversite öğrencilerinin alanları gereği eğitsel amaçlı sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılmakta bunun dışında çevre ve sağlıkla ilgili projelere de katılmaktadırlar.

Araştırma kapsamında öğrencilere yöneltilen sosyal sorumluluk alanında çalışmaya kimin yardımıyla başladınız sorusuna yönelik alınan cevaplar doğrultusunda öğrencilerin çoğunlukla arkadaşları ve üniversite öğrenci topluluklarının tanıtımları vasıtasıyla sosyal sorumluluk projelerini tanıyıp katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci konseyleri ve öğrenci toplulukları, üniversite-öğrenci işbirliğinin ve iletişimi noktasında önemli yapılar arasındadır (Kuzgun, 2013: 6). Üniversite içerisinde oluşturulan öğrenci toplulukları öğrencilerin mesleki, sosyal ve kişisel yönden gelişimlerine katkı sağlamakla beraber öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerini tanıyıp katılmalarına ve toplumsal duyarlılıklarına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Bu konuda çeşitli araştırmalara rastlanmıştır. Dugan (2006a), Dugan (2008), Haber ve Komives (2009), Dugan ve Komives (2010) ve Page (2010) tarafında yapılan çalışmalarda da öğrencilerin herhangi bir öğrenci topluluğuna üye olmaları sosyal sorumluluk alanında daha aktif olmalarına katkı sağladığı ve topluluk içerisinde birbirlerini etkileyerek çalışmalarına yön verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Külekçi (2015) tarafından yapılan çalışmada öğrenci topluluklarına üye olan öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Temelli Liderlik algılarının daha yüksek olduğu yani öğrencilerin sosyal sorumlulukla ilgili projeleri daha iyi planlayıp uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar öğrenci topluluklarının öğrencilerin toplumsal duyarlılığını artırdığı ve bu çalışmalara aktif katılımını sağladığı bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Çalışma kapsamında öğretmen adaylarının niçin sosyal sorumluluk alanında görev aldıkları sorusu irdelenmiştir. Bulgular sonucunda öğretmen adaylarının kişisel ve toplumsal sebeplerden dolayı sosyal sorumluluk faaliyetlerine katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kişisel sebepler arasında en çok ifade edilen sebep bireylerin kendini geliştirme ve aktif rol alma isteğidir. Katılımcılar sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılarak toplum içerisinde toplumun daha iyi bir yere gelmesinde aktif olarak görev alma ve kendi gelişimlerini sağlamak için etkin olduklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin sosyal sorumluluk alanında görev almalarının katkısı sorgulandığında ise kişisel ve toplumsal olmak üzere iki kategori oluşturulmuştur. Katılımcılar genel anlamda sosyal sorumluluk projelerinde yer almalarının kendilerine kişisel anlamda katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Kişisel sonuçlar arasında kendini geliştirme ve duyarlılık hissini artırması, zamanı iyi değerlendirme, sorumluluk duygusunun artması, huzur, mutluluk duyma ve daha çok sosyalleşme gibi katkıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde

bu konuda yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Moely vd. (2002) tarafından yapılan çalışmada sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılan öğrencilerin kişilerarası iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağladığı sonucu elde edilmiştir. Ünal (2009) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerine katılımlarının kendilerine olumlu anlamda katkı sağladığını kendilerini geliştirme, sosyal uyum, duygusal anlamda tatmin ve bireylerin kendilerini iyi hissetmeleri konusunda katkı sağladığı tespit edilmiştir. Öğretmen adayları ile ilgili yapılan bir çalışmada Topluma Hizmet Dersinde öğrencilerin sosyal sorumluluğun iletişim becerilerine, dayanışma sağlamalarına, sorunlara çözüm üretmeye, insan ilişkilerine, liderlik becerilerine, özgüven gelişimine ve empati kurma becerilerinin gelişimine katkısı olduğu bulunmuştur (Elma vd., 2010). Ersoy (2014) tarafından yapılan başka bir çalışmada öğretmen adaylarının sosyal sorumluluk adına sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde çalışmalarının onların iletişim becerilerinin gelişmesine, kendilerini daha iyi ifade etmelerine, sosyalleşmelerine, özgüven kazanmalarına, deneyim kazanmalarına, genel kültür ve bilgi edinmelerine katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güçlü, Paksoy ve Tetik (2015) tarafından okul müdürlerinin sosyal sorumluluk algıları ile ilgili yapılan bir çalışmada da sosyal sorumluluk faaliyetlerinin okul müdürlerinin bilgi birikimlerinin artmasına, etkin iletişim kurmalarına, ikna kabiliyetlerini güçlendirmelerine, sorumluluk bilincinin artmasına, çok yönlü düşünebilme becerisine ve problem çözme becerilerine olumlu anlamda katkı sağladığı tespit edilmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular dikkate alındığında sosyal sorumluluk alanında faaliyette bulunmak daha rahat iletişim kurmaları, empati, liderlik, becerilerini geliştirmeleri, duyarlılık ve sorumluluk bilincinin artması, problem çözme becerileri gibi kişisel anlamda bireylere katkısı olmaktadır.

Sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılımın ikinci bir katkısı toplumsal anlamda katılardır. Bu konuda çalışma kapsamında katılımcılar sosyal sorumluluk alanında görev alarak toplumsal bütünlüğe ve bilinçli bir toplumun yetişmesine katkı sağladıklarını, toplumsal problemlere çözüm bulduklarını, toplumsal duyarlılığın artmasını sağladıklarını dile getirmişlerdir. Hiç şüphesiz yapılan sosyal sorumluluk faaliyetlerinin hem bireye hem de topluma katkısı olacaktır. Bu konuda alan yazında yapılan çalışmalar da elde edilen bu bulguları destekler niteliktedir. Ünal (2009) tarafından yapılan çalışmada sosyal sorumluluk projelerinin topluma değer kattığı ve ihtiyaç gruplarının yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Başka bir çalışmada ise toplumla iç içe olma fırsatı verdiği, toplumda var olan problemlerin farkına varma, toplumsal duyarlılıkları ve sorumlulukları arttırma şeklinde toplumsal açıdan katkı sağladığı tespit edilmiştir (Ayvacı ve Akyıldız, 2009). Özdemir ve Tokcan (2010) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin toplumsal duyarlılık kazanmalarında, toplumsal sorunları fark etmelerinde, toplumla kaynaşmalarında, yardımlaşma ve dayanışma konusuna önem vermelerinde bu tür proje ve faaliyetlerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cüceoğlu Önder ve Kızıldeli Salık (2013) tarafından yapılan çalışmada ise üniversite öğrencilerinin bu tür projeler yaparak toplumsal dayanışma içerisinde çalışmalarına, toplumsal duyarlılıklarının arttığı ifade edilmiştir. Yılmaz tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada ise öğrencilerin Topluma Hizmet Dersi ile birlikte toplumsal sorunlara ilişkin duyarlılık kazandığı ve toplumla bütünleşmelerinin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular ve yapılan çalışmalar dikkate alındığında sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılımın üniversite öğrencilerine; toplumsal duyarlılığın artmasına, toplumsal sorunlara çözümler sunmasına toplumsal farkındalığının artmasına olumlu anlamda katkı sağladığı söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk alanında görev almalarının onların hangi becerilerini geliştirdiklerine dair yapılan görüşmelerde öğrencilerin birçok becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu beceriler, iletişim, girişimcilik, liderlik, sorumluluk, planlı çalışma, sabır, yaratıcılık ve empati şeklinde sıralanabilir. Yapılan çalışmalar dikkate alındığında sosyal sorumluluk projelerinin bireylerin liderlik yapabilme, empati kurma, problem çözme ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Moely vd, 2002; Ünal, 2009; Elma vd, 2010; Ersoy, 2014; Güçlü vd, 2015). Elde edilen bulgular bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Sosyal, kültürel ve bilimsel açıdan bilgi, beceri ve tutumlara sahip bireylerin yetiştirilmesinde üniversitelerin önemli bir role sahip olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Üniversite öğrencilerinin bireysel ve toplumsal anlamda bazı becerilerle donatılmış olarak mezun olmaları beklenmektedir. Üniversite öğrencilerinin bu becerileri kazanmalarına katkı sağlayacak etkinliklerin başında da üniversite veya kamu kuruluşları bünyesinde yapılan sosyal sorumluluk faaliyetleri yer almaktadır (Aksoy, Çetin, Sönmez, 2009). Yapılan çalışmalar ve bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar dikkate alındığında toplumun gelişimine katkı sağlayan geleceğe şekil verecek üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk faaliyetlerinde yer alarak özelde bireysel gelişimlerine genelde ise toplumun gelişimine katkı sağlamaları gerekmektedir. Toplumun ilerlemesinde ve olumlu anlamda değişmesinde önemli bir role sahip olan bireylerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine aktif bir şekilde katılarak toplumsal sorunlara çözüm üretebilmeleri, toplumsal sorumluluk, farkındalık ve duyarlılık kazanmaları ve öğrencilerine de bu şekilde ışık tutmaları gerekmektedir. Bunun için üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılarak bu becerileri edinmeleri sağlanmalıdır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular dikkate alındığında şu önerileri sunulabilir:

Araştırmaya katılan öğrencilerin hepsi sosyal sorumluluk projelerinin kendilerine birçok katkılarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu açıdan düşünüldüğünde sosyal sorumluluk projelerinin üniversite öğrencileri arasında yaygınlaştırılmasını sağlayacak derslerin sayısı artırılması önerilebilir.

Topluma Hizmet Uygulamaları- Sosyal Proje Geliştirme gibi sosyal sorumluluğu destekleyen derslerin üniversite kapsamında tüm fakülte ve yüksekokullarda açılması gerekmektedir.

Öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerinin katılımını sağlayan diğer bir unsur Öğrenci Toplulukları'dır. Bu topluluklara üniversite yönetimince yeterli desteğin saplanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B., Çetin, T. & Sönmez, Ö.F. (2009). *Topluma Hizmet Uygulamaları*, Ankara: Pegem Akademi.
- Ay, Ü., (2003). *İşletmelerde Etik ve Sosyal Sorumluluk*, Adana: Nobel Yayınları.
- Ayvacı, H. Ş. & Akyıldız, S. (2009). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Bireye Ve Topluma Kazandırdıkları Ve Toplumun Beklentileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, 102-119.
- Bayrak, S. (2001). *İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk*, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Bayraktaroğlu, G., İlter, B. & Tanyeri, M. (2009). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Pazarlamada Yeni Bir Paradigmaya Doğru*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Cüceoğlu-Önder, G. & Kızıldeli-Salık, N. (2013). Müzik Eğitimi Lisans Programında Yer Alan Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Öğrenci Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3): 202-209.
- Dugan, J.P. (2006). Involvement and Leadership: A Descriptive Analysis of Socially Responsible Leadership. *Journal of College Student Development*, 47(3): 335-343.
- Dugan, J.P. (2008). *Group Involvement Experiences in College: Identifying A Thematic Taxonomy*. Doctoral Dissertation, University of Maryland/College Park, U.S.A.
- Dugan, J.P. & Komives, S.R. (2010). Influences On College Students' Capacities for Socially Responsible Leadership. *Journal of College Student Development*, 51(1): 525-549.
- Elma, C., Kesten, A., Kiroğlu, K., Uzun, E.M., Dicle, A.N. & Palavan, Ö. (2010). Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(2): 231-252.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık. 2. Basım.
- Ergün, M. (1987). *Eğitim ve Toplum*, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, A.F. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Etkin Vatandaşlık Deneyimleri: Sivil Toplum Kuruluşları Örneği. Ankara Üniversitesi. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(2): 65-88.
- Güçlü, N., Paksoy, E.E. & Tetik, S. (2015). Liderlik Kapasitesi: Okul Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Belirlenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1).
- Haber, P. & Komives, S.R. (2009). Predicting the Individual Values of the Social Change Model of Leadership and Involvement Experiences. *Journal of Leadership Education*, 7(3): 133- 166.
- Hill Charles W.L. & James G. (1989). *Stratejic Management*. Houghton Wifflin Com., Boston.
- Horzum, M.B. & Bektaş, M. (2012). Otantik Öğrenmenin Topluma Hizmet Uygulamaları Dersini Alan Öğretmen Adaylarının Derse Yönelik Tutum ve Memnuniyetine Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1). 341-360.
- Kuzgun, Ş. (2013). “Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi Raporu” Üzerine Bir Değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Değerlendirme Notu*: 2013-10, Kırklareli.
- Kuzucu, K. & Kamer, S.T. (2009). *Topluma Hizmet Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Külekçi, E. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluk Temelli Liderlik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Deneysel Bir Çalışma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Moely, B.E., McFarland, M., Miron, D.M., Mercer, S. & Ilustre, V. (2002). Change in College Students' Attitudes and Intentions for civic Involvement as a Function of Service-Learning Experiences. *Michigan Journal Of Community Service Learning*: 18-26.
- Page, J.D. (2010). *Activism and Leadership Development: Examining The Relationship Between College Student Activism Involvement and Socially Responsible Leadership*. Department of Gunseling and Personnel Services, Doctor of Philosophy, University of Maryland, U.S.A.
- Robinson, J.P.& Shover, P.R. (1973). *Measures of Social Psychological Attitudes*. Survey Researsch Center. Institute for Social Researh Revised Edition.
- Onay, H. (2013). *Trafikte Sosyal Sorumluluk Projelerinin Trafik Güvenliğine Etkilerinin İrdelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Owen, D. (2000). Service Learning and Political Socialization. *American Political Science Association*. 33 (3).
- Özdemir, S.M. & Tokcan, H. (2010). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30: 41-61.
- Özgener, Ş. (2000). *İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İmalat Sanayinde Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özüpek N. M. (2004). *Kurum İmajında Sosyal Sorumluluk Kuramsal ve Uygulamalı Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F. & Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Bilincinin Geliştirilmesi: Ege Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Üzerine Bir Araştırma. *Journal Of Yaşar University*, 22(6): 3732-3747.
- Şencan, H. (1987). İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Ve Sosyal Sorumluluk Biriminin Örgütlenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 2, 119–129.
- Toker, H. & Tat, M. (2013). Sosyal Sorumluluk: Kamu ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluğa İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Algılarının Ölçülmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1), 34-56.
- Ünal, F. (2009). Öğretmen Adaylarının Sosyal Sorumluluk Projelerinin Topluma Kattığı Değer Hakkındaki Görüşleri. *1. Ulusal İyilik Sempozyumu*. 20-21 Haziran 2009. Elazığ.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi. 7. Baskı.
- Yılmaz, K. & Horzum, M.B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversiteler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 103–121.
- Yılmaz, K. (2011). Eğitim Fakültelerinin Sosyal Sorumluluğu ve Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi: Nitel Bir Araştırma. *Kurumsal Eğitimbilim*, 4(2): 86-108.